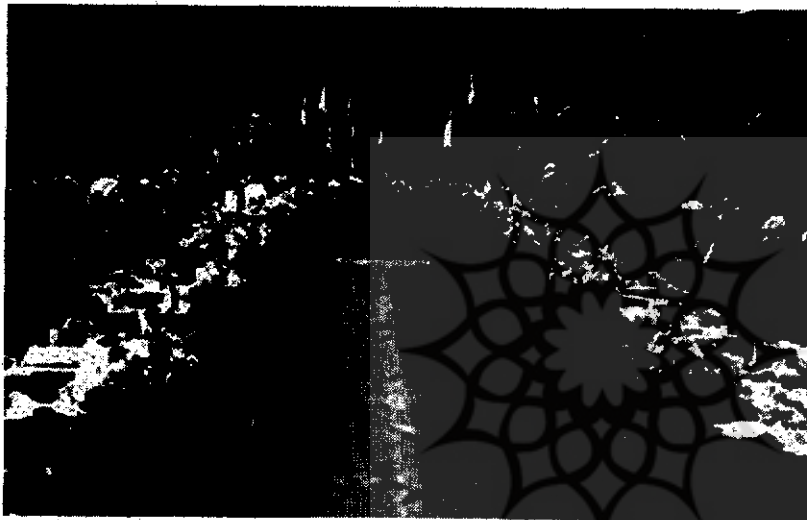

اوپیک گازی؛ بیم‌ها و امیدها

ترجمه: مریم‌السادات آل مجید

بیش از ۵۰ سال است که سازمان کشورهای صادرکننده نفت (اوپیک) با هدف دخالت در بازار نفت و آرام کردن آن و به نوعی شاید بهتر کردن اوضاع برای تولیدکنندگان این ماده حیاتی تشکیل شده است.

... و اکنون پس از گذشت نیم قرن، سخن از تاسیس سازمانی مشابه از سوی تولیدکنندگان گاز و با هدف سودرسانی به کشورهای عضو و تولیدکننده و در دست گرفتن بازار این ماده حیاتی است.

ایران نخستین پیشنهاد دهنده‌ی تشکیل چنین سازمانی با ایده‌ی ایجاد مجمعی متشکل از کشورهای اترکنار در صنعت گاز بود. پیشنهاد ایران خریدار داشت و علاوه بر نمایندگان کشورهای گازخیز روسیه، قطر، ترکمنستان، الجزایر، اندونزی، مالزی، عمان و نروژ، وزیران انرژی برونی و نیجریه نیز که در مجموع نزدیک به ۷۵ درصد ذخایر گاز و ۳۰ درصد از تولید گاز جهان را در اختیار دارند، به تهران آمدند و سند تشکیل 'مجمع صادرکنندگان گاز' را به امضا رساندند و قرار گذاشتند که این مجمع سالی یک بار در رده وزیران و دو بار در رده کارشناسان جلسه داشته باشد.

همکاری و تبادل اطلاعات در زمینه فناوری‌های نوین اکتشاف تولید تبدیل و انتقال گاز طبیعی، بررسی صرفه‌های اقتصادی طرح‌های CNG و GTL، چارچوب‌های قراردادی در پروژه‌های نفت و گاز، شیوه‌های افزایش سهم گاز در سبد مصرف انرژی جهان، بررسی تاثیر پیمان کیوتو بر مصرف گاز طبیعی و تامین منافع مشترک تولیدکنندگان و مصرف‌کنندگان، از مهمترین اهداف تشکیل این مجمع بود.

... و اکنون غرب در هراس از ایجاد سازمانی

دیگر همانند اوپیک به دنبال راه‌هایی برای جلوگیری از تاسیس چنین سازمانی است. ولی آیا این امکان‌پذیر است؟ بررسی کوتاهی در زمینه چگونگی تشکیل اوپیک می‌تواند ما را تا اندازه‌ای با این مهم آشنا سازد.

دهه‌ی ۱۹۵۰ میلادی مصادف بود با افت و خیز شدید بهای نفت. هفت شرکت بزرگ نفتی، موسوم به هفت خواهران، تقریباً اختیار تمام نفت جهان را در اختیار داشتند و بهای نفت را به تشخیص خود و بدون هماهنگی با کشورهای صاحب نفت کاهش می‌دادند.

کار به جایی رسید که دارندگان طلای سیاه در سال ۱۹۶۰ در بغداد، پایتخت عراق، گرد هم آمدند و در اعتراض به اقدام‌های یک سوئیه و منفعت طلبانه شرکت‌های بزرگ نفتی، مقرر کردند تا در قالب سازمان کشورهای صادرکننده نفت برای جلوگیری از کاهش ناگهانی و غیر منطقی بهای نفت از سوی

این شرکت‌ها، سیاست‌های هماهنگ و یکسانی اعمال کنند.

در دهه ۱۹۶۰، دنیای غرب اوپیک را چندان جدی نگرفت و این نخستین گام اشتباه غرب در این زمینه بود. اما از ابتدای دهه هفتاد اوپیک مهار بازار نفت را در دست گرفت و توانست تاثیر و نقش خود را برای تامین منافع اعضای سازمان، به بازار تحمیل کند. کشورهای مصرف‌کننده که تا آن هنگام منافع کشورهای نفت‌خیز را به کلی نادیده گرفته بودند به تکاپو افتادند و با اعمال موفقیت‌آمیز سیاست مدیریت مصرف از مصرف اسراف‌کارانه انرژی جلوگیری کردند و با تاسیس آژانس بین‌المللی انرژی، خود را تا اندازه‌ای در قبال قطع ناگهانی جریان نفت بیمه کردند.

همزمان با اعمال این سیاست‌ها، غربی‌ها اوپیک را به دخالت در مکانیسم بازار نفت متهم کرده و همواره به آن عنوان 'کارتل بزرگ نفتی' را دادند و

بدون در نظر گرفتن بار مالیاتی سنگینی که بر واردات انرژی تحمیل کرده‌اند، تقصیر گران شدن بهای جهانی نفت را به گردن سیاست‌های غیرمسئولانه اوپک انداختند.

... و این روشی است که همچنان ادامه دارد. شاید نام نهادن اوپک گازی برای چنین سازمانی نیز نشأت گرفته از همین ماجرا است. در واقع، نگرانی اروپا و آمریکا بیشتر از این رو است که مجمع صادرکنندگان گاز شامل ۱۵ کشوری است که حدود ۷۳ درصد ذخایر گاز جهانی را در اختیار دارند و تقریباً ۴۱ درصد گاز جهان را تولید می‌کنند.

غرب بکاهد.

المطیبه همچنین گفت که موضوع گاز به مراتب پیچیده‌تر از نفت است زیرا قراردادهای آن طولانی مدت است.

این در حالی است که دعوت ایران به تشکیل مجمعی شبیه اوپک خشم مصرف‌کنندگان بزرگ گاز را به دنبال داشته به ویژه این که این پیشنهاد با استقبال روسیه، قطر و الجزایر که همگی از تولیدکنندگان بزرگ گاز به شمار می‌آیند، روبه‌رو شد؛ به گونه‌ای که در صدد بررسی این موضوع برآمدند و برخی آن را دارای چشم‌اندازهای امیدوارکننده

در دهه ۱۹۶۰، دنایای غرب، اوپک را چندان جدی نگرفت و این نخستین گام اشتباه غرب در این زمینه بود

توصیف کردند.

... اما نکته‌ی جالب‌تر این است که نطفه‌ی تشکیل چنین سازمانی در شکل مجمع کشورهای صادرکننده گاز (GECF) پیش از این در سال ۲۰۰۱ و با حضور بیشتر اعضای اوپک و برخی دیگر از کشورهای دارای منابع گازی بسته شده بود!! این مجمع به واقع، از ابتدا هیچ چارچوب مشخص کاری و یا اعضای ثابتی نداشته است، اما به محض مهم دیده شدن از سوی غربی‌ها و پیدایش نخستین دندان شیری، تشابهات آن با سازمانی موسوم به اوپک و ایجاد یک کارتل گازی به موضوع روز تبدیل شد!!

این در حالی است که با توجه به سیاست‌های روسیه و آمریکا در قبال یکدیگر و برتری روسیه نسبت به این کشور از لحاظ دارا بودن ذخایر انرژی، به نظر می‌آید روسیه در تلاش است تا به نوعی این برتری را به رخ آمریکا بکشد. آنجا که کریس ویفر، استراتژیست آلفا بانک در مسکو می‌گوید: ".... خودخواهی‌های جاه‌طلبانه در خصوص افزایش قیمت‌ها از سوی تولیدکنندگان، زمانی درک خواهد شد که گاز نیز همانند نفت قابلیت حمل بیشتر و بهتری داشته باشد... و شاید به همین دلیل است که مصرف‌کنندگان از همین الان نگران افزایش بهای گاز مصرفی خود هستند..."

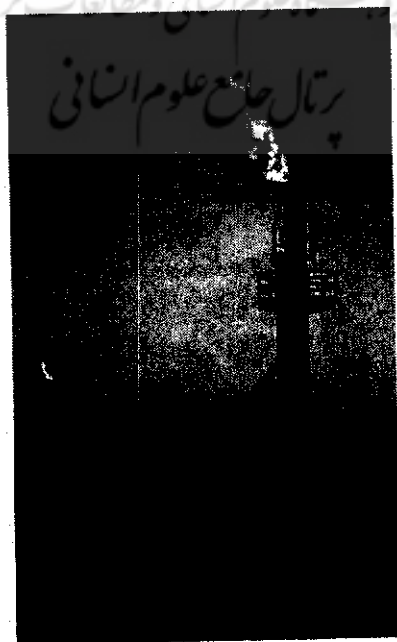
این در حالی است که اتحادیه اروپا که برای تامین بیش از یک چهارم گاز مورد نیاز خود متکی به روسیه است، هشدار داد که شکل گرفتن سازمانی مانند سازمان کشورهای صادرکننده نفت، ممکن است مصرف‌کنندگان این نوع انرژی را به استفاده از نوع

از سوی دیگر، روسیه با برخورداری از ۲۷ درصد ذخایر گاز جهان و ایران و قطر هر یک با برخورداری از ۱۵ و ۱۴ درصد از این ذخایر، آشکارا توجه خاصی به نشست ماه گذشته دوحه داشته و پیش از برگزاری آن، با دیگر تولیدکنندگان بزرگ گاز، رایزنی‌هایی انجام دادند که این موضوع نیز به نوبه‌ی خود نگرانی بیش از پیش غرب را به دنبال داشته است.

عبدالله المطیبه، وزیر انرژی قطر، تاکید کرد که در نشست وزیران کشورهای صادرکننده گاز، موضوع هماهنگی و همکاری میان کشورهای تولیدکننده به ویژه در زمینه توسعه صنایع گاز طبیعی بررسی خواهد شد.

وی با اشاره به این که هیچ نیازی به تاسیس مجمع یا سازمان گازی وجود ندارد، تاکید کرد که در این نشست، تشکیل چنین سازمان یا مجمعی مطرح نخواهد شد، اما سخنان وی نیز نتوانست از نگرانی

دیگری از انرژی ترغیب کند.

بر اساس آمار ارائه شده از سوی اداره اطلاعات انرژی آمریکا، مصرف جهانی گاز از ۹۵ تریلیون فوت مکعب در سال ۲۰۰۳ به بیش از ۱۸۲ تریلیون فوت مکعب در سال ۲۰۳۰ خواهد رسید.

روسیه بزرگترین عرضه کننده انرژی در دنیا، در واقع به خوبی راه ترساندن غربی ها را فرا گرفته است. از همین رو، آژانس پیه بالگرز، کمیسر انرژی اتحادیه اروپا، نیز در بیانیه ای در خصوص تصمیم کشورهای بزرگ صادرکننده گاز در مورد تشکیل کمیته بررسی قیمت گاز طبیعی گفت: اتحادیه اروپا دقیقاً تمامی فعالیت های تولیدکنندگان گاز در این زمینه را پیگیری خواهد کرد.

پیش از این، در ماه اوت سال ۲۰۰۶ نیز پس از امضای قرارداد میان شرکت های "سوناتراک" الجزایر و "گازپروم" روسیه، اتحادیه اروپا نسبت به مساله تشکیل اوپک گازی ابراز نگرانی کرده بود.

در واقع، اتحادیه اروپا نیز که به میزان زیادی به واردات گاز از روسیه وابسته است، با توجه به پیشینه اختلاف های روسیه و اوکراین در زمینه بهای گاز که در اوایل سال ۲۰۰۶ به توقف ترانزیت گاز به اروپا منجر شد، از تشکیل چنین سازمانی ابراز نگرانی کرده است.

در مجموع، غرب بر این باور است که در شرایط نوین، گاز در سیاست خارجی روسیه همان نقشی را ایفا می کند که ایندولوزی در زمان اتحاد جماهیر شوروی سابق ایفا می کرد.

آکیرا آماری، وزیر بازرگانی و اقتصاد ژاپن نیز اظهار داشت که ژاپن به شدت با تشکیل اوپک گازی مخالف است و در جمع خبر نگاران گفت: گاز طبیعی در هر بازار تحت شرایط قراردادهای تجارت آزاد مبادله می شود و با نفت متفاوت است.

ژاپن دومین اقتصاد بزرگ دنیا است و تقریباً تمامی نفت و گاز مصرفی خود را از دیگر کشورها وارد می کند.

با این حال، اکنون در شرایطی که شمار زیادی از بازیگران عمده ی روابط بین الملل در فضای واقع گرایی به ایده تشکیل سازمان کشورهای صادرکننده گاز به دیده بدبینی می نگرند، نماینده ایران در هیات عامل اوپک در این ارتباط موضوع تشکیل احتمالی یک سازمان منسجم و تخصصی تر را از نگاهی عملگرایانه بررسی و اعلام کرد: "اهداف مجمع کشورهای صادرکننده گاز بر ضد کشورهای مصرف کننده نیست و این مجمع به دنبال ثبات بازار

به نفع تولیدکنندگان و مصرف کنندگان آن است." صادرکنندگان گاز همچنین معتقدند که تعامل کشورهای صادرکننده و تولیدکننده گاز می تواند در ایجاد امنیت عرضه و ثبات بازار گاز در آینده بسیار موثر باشد. همچنین این امر می تواند در اطلاع از روندهای سرمایه گذاری و تشویق آن برای ارتقای سهم گاز در ترکیب انرژی های مصرفی جهان موثر باشد، ضمن این که استفاده از گاز در بحث های توسعه پایدار و پروتکل کیوتو به عنوان سوخت تمیز مورد اقبال کشورهای مصرف کننده است.

مصرف جهانی گاز از ۹۵ تریلیون فوت مکعب در سال ۲۰۰۳ به بیش از ۱۸۲ تریلیون فوت مکعب در سال ۲۰۳۰ خواهد رسید

... به هر حال، چنین به نظر می رسد نگاه به تشکیل یک سازمان بین المللی در مورد گاز در محیط واقع گرایی و مبتنی بر کشمکش و منازعه نه تنها از سوی مصرف کنندگان که از سوی برخی از تولیدکنندگان و صادرکنندگان گاز- مانند قطر- با مقاومت هایی روبرو باشد.

تصور می رود نگاه عملگرایانه ایران به ایجاد یک سازمان بین المللی در زمینه گاز، شمار عمده ای از کشورهای مصرف کننده به ویژه کشورهای آسیایی مانند ژاپن، کره جنوبی و چین که مصرف سوخت آنها به طور فزاینده ای با LNG پیوند می خورد و نیز کشورهای اروپایی که گاز مورد نیاز خود را از طریق خط لوله از روسیه یا الجزایر وارد می کنند، گرد هم آورد. همچنین تصور می رود کارکردهای مثبت این رویکرد به نفع تولیدکننده و مصرف کننده نگاه آمریکا را که در چارچوب یک محیط منازعه آمیز و توأم با کشمکش با ایجاد سازمان های تخصصی از این نوع مخالفت می ورزد در انزوا قرار دهد.

کارشناسان اقتصادی معتقدند که توسعه ساخت کارخانه های مایع سازی گاز، فرصت خوبی را در اختیار روسیه و دیگر تولیدکنندگان بزرگ گاز قرار می دهد تا به این ترتیب قیمت آن را به کنترل خود در آورند.

در این مورد، برخی گزارش ها و تحقیقات حاکی از این است که تقاضای گاز فقط در آمریکا در سال ۲۰۱۵ به ۱۳۰ میلیون تن در سال می رسد؛ رقمی که از کل تولید کنونی گاز مایع در جهان بیشتر است. افزون بر این، تولید گاز مایع امکان انتقال گاز را بدون تسلیم شدن به تحریک های کشورهای که خط گاز از آن عبور می کند فراهم می کند به ویژه این که بحران های پی در پی میان روسیه و همسایگان آن در جمهوری های تازه استقلال یافته روسیه در دو سال گذشته بارها موجب قطع عرضه گاز روسیه به اروپا شده است.

... اکنون باید منتظر بودو دید که این نشست ها بر اساس سازمان های شکل یافته ای که غرب از آن بیمناک است، تا چه حد می تواند در آینده ی تضمین انرژی در جهان موثر باشد. شاید هم این شکل ها به نوعی تلنگری قوی برای دست اندرکاران و تملی مردم روی کره زمین باشد تا هر چه زودتر از قید مصرف بی رویه سوخت های فسیلی خود را خلاص کرده و به سوی مصرف سوخت های پاک بروند. در این صورت، شاید میزان حساسیت ها کاهش یافته و میزان همدلی ها افزایش یابد. !!